DISCUŢII

EXISTĂ PROPOZIŢII CAUZALE COORDONATE?

DE

SORIN STATI

Exprimarea sintactică a raportului de cauzalitate pune o problemă dificilă: există şi propoziţii cauzale coordonate? Dacă da, care sînt însuşirile care le deosebesc, ca sens şi formă, de cauzalele subordonate? După felul cum răspund la aceste întrebări, gramaticile tratează propoziţiile cauzale fie într-un singur capitol (considerîndu-le, în bloc, o specie de propoziţii subordonate), fie în două capitole, o dată legate de problema coordonării şi a doua oară în cadrul subordonării.

Se observă însă că gramaticile romîneşti mai vechi care adoptă alternativa a doua nu explică deosebirile care ar exista între cele două categorii de cauzale.[1] Pe de altă parte, exemplele date pentru fiecare arată clar că cercetătorii n-au izbutit să găsească criterii sigure şi evidente de diferenţiere:

În gramatica de Al. Rosetti şi J. Byck, de pildă, se spune că fraza

Nu vedeam nimic, ***căci era o ceaţă deasă***

cuprinde o cauzală coordonată, iar

Am venit astăzi la tine, ***pentru că e ziua ta de naştere*** [2]

cuprinde o cauzală subordonată, ceea ce e cu totul neconvingător [3].

Problema a fost discutată mai amplu în Gramatica Academiei R.P.R., care tratează şi ea separat cele două categorii de cauzale, fără a ajunge însă la o soluţie clară. Autorii gramaticii arată, de pildă, că există conjuncţiile coor-

[1] Ne referim la gramatica lui H. Tiktin şi la cea de Al. Rosetti şi J. Byck.

[2] Al. Rosetti şi J. Byck, Gramatica limbii romîne, Bucureşti, 1943, p. 175, 179.

[3] Vezi şi exemplele date, pentru cauzala coordonată, de H. Tiktin: «Apele vor veni mari, căci a plouat foarte tare la munte» şi «Nu te amesteca în tărîţe, că te mănîncă porcii». H. Tiktin, Gramatica romînă, Bucureşti, 1895, p. 126.

BDD-A10258 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:40 UTC)

donatoare cauzale *că* şi *căci* şi subordonatoare cauzale *fiindcă*, *pentru că*, *deoarece* şi *căci*[1], dar la capitolul consacrat conjuncţiilor coordonatoare existenţa cauzalelor e ignorată[2]. Confuzia e sporită de faptul că aceleaşi conjuncţii (*că* şi *căci*) introduc ambele categorii de cauzale. Astfel, ni se arată că în

Eu îi cunosc pe boierii noştri, **căci** *am trăit cu dînşii* (NEGRUZZI),

avem a face cu un raport de subordonare, dar în

Nu se poate apropia nime de Cerb, **căci** *este solomonit şi nici un fel de armă nu-l prinde* (CREANGĂ)[3]

ar fi vorba, dimpotrivă, de coordonare.

Un alt criteriu de diferenţiere, propus de Gramatica Academiei R.P.R., este bazat pe distincţia făcută de autorii ei între cauză şi motiv. Cauzalele subordonate ar arăta *cauza*, iar cele coordonate *motivul* acţiunii din regentă (vol. II, p. 169). Exemplele date nu justifică întru nimic această subtilă distincţie.

Ne propunem să cercetăm aici validitatea acestei sciziuni, pe baza materialului furnizat de cîţiva din scriitorii cei mai reprezentativi pentru limba noastră literară. Vom examina propoziţiile cauzale în diferite situaţii sintactice, încercînd să stabilim dacă, şi în ce măsură, depind propoziţiile cauzale de propoziţiile pe care le determină. Vom putea vorbi de coordonare numai acolo unde se va dovedi că această dependenţă şi acest raport de la determinant la determinat nu există.

Aşa cum arată şi numele ei, propoziţia cauzală exprimă o cauză, o motivare, o justificare, o explicaţie. De aceea, din punct de vedere logic, ea e în chip necesar legată de o formulare anterioară pe care o determină. O cauză poate fi înţeleasă ca atare numai prin referire la altă idee sau judecată, considerată efect.

Gramatical, cauza şi efectul pot fi exprimate în cadrul aceleiaşi propoziţii. Propoziţia-efect poate fi exprimată şi singură, atunci cînd vorbitorul nu simte nevoia să dea o explicaţie; dar o propoziţie-cauză nu apare niciodată izolată de corelata ei, propoziţia-efect. Cele două propoziţii nu sînt de acelaşi fel, de vreme ce una din ele poate exista independent de cealaltă, pe cînd aceasta din urmă nu apare decît însoţind-o pe cea dintîi. Aşa cum se vede imediat, situaţii de felul acesta sînt caracteristice propoziţiilor care se află într-un raport de subordonare. «Propoziţiile din frază pot fi legate între ele prin coordonare, cînd sînt de acelaşi fel, sau prin subordonare, cînd, nefiind de acelaşi fel, unele depind de altele[4]».

Deşi, din punct de vedere teoretic, caracterul totdeauna dependent al propoziţiilor cauzale ni se pare incontestabil, vom examina totuşi, în cele

---

[1] Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 378—382.
[2] Ibidem, vol I, p. 169.
[3] Gramatica Academiei R.P.R., vol. II, p. 149.
[4] Gramatica Academiei R.P.R., vol. I, p. 377.

BDD-A10258 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:40 UTC)

ce urmează, şi felul cum se realizează p r a c t i c, în diferite situaţii, raportul de dependenţă unilaterală dintre cauzală şi regenta ei. Vom insista în special asupra situaţiilor care au furnizat argumente pentru susţinătorii existenţei unor propoziţii care depind de alte propoziţii, le determină, şi totuşi nu le sînt subordonate!

Vom vorbi, pe rînd, despre propoziţii cauzale subordonate paratactice, subordonate direct şi subordonate indirect.

CAUZALA PARATACTICĂ

Există posibilitatea de a formula o propoziţie secundară fără a o introduce cu ajutorul conjuncţiilor caracteristice (sau a echivalentelor lor). Astfel de propoziţii secundare sînt totuşi subordonate regentei lor, subordonarea fiind marcată prin intonaţie — în vorbire — şi prin punctuaţie — în scris.

Exemplele de mai jos ilustrează semnele de punctuaţie cele mai des folosite pentru a despărţi o cauzală paratactică de regenta ei.

a) punct şi virgulă: *În zadar îmblau streji de arnăuţi şi de simeni; nu puteau stîrpi aceste înrăutăţiri, nici descoperi bandele vagabonţilor.* NEGRUZZI, Scrieri I, 16;

b) două puncte: *Vă spun dinainte că nu sînt de acord: nu e just.* P. DUMITRIU, Pasărea furtunii, 195;

c) pauză: *De lege n-au nevoie — virtutea e uşoară*
Cînd ai ce-ţi trebuieşte. EMINESCU, Împărat şi proletar;

d) punct: *Mersi, tanti! nu fumez egiptiene. Sînt prea slabe şi conţin opiu!* CEZAR PETRESCU, Întunecare, 16. [*ESPLA*, 1953].

O specie deosebită de cauzale paratactice o constituie cele urmate de o frază care începe cu *de aceea* (sau echivalentele). Ele au un caracter ceva mai accentuat de dependenţă faţă de propoziţia care urmează:

— *Ţi-e drag altcineva?...*
— ***Mi-i drag altcineva.*** *De aceea am venit la ei.* SADOVEANU, Fraţii Jderi, 126. [*ESPLA*].

CAUZALA SUBORDONATĂ DIRECT

Cauzala subordonată direct arată cauza acţiunii din regentă, faţă de care se găseşte într-un raport de dependenţă foarte strîns. Din punctul de vedere al intonaţiei ea formează un tot omogen cu regenta.

Portarul se execută, nu de hatîrul viitorului domn deputat, dar ***fiindcă domnul Lică era un personagiu bine cunoscut.*** CEZAR PETRESCU, Întunecare, 466.

Iar pe el, Ionuţ, n-ar putea decît prea puţin să-l mustre, ***pentru că şi-a încleştat gura şi n-a cutezat să spuie nimic.*** SADOVEANU, Fr. J., 127.

BDD-A10258 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:40 UTC)

Există, de asemenea, cauzale care formulează o cauză considerată cunoscută, acceptată ca atare de interlocutor [1]. O frază ca *Puteai să vii, că doar ai avut timp* se poate explica: *Puteai să vii fiindcă — aşa cum foarte bine ştii — ai avut timp.*

Cauzala introdusă cu *(că) doar* apare în special după propoziţii interogative retorice, exclamative şi imperative [2]; poate fi considerată ea însăşi ca o propoziţie cauzală exclamativă, din cauza intonaţiei caracteristice:

D-apoi calului meu de pe atunci, cine mai ştie unde i-or fi putrezind ciolanele! ***Că doar nu era să trăiască un veac de om.*** CREANGĂ, Opere, 191 [3] [după o introgativă retorică]. Cauzalele de acest fel sînt proprii limbajului familiar şi vorbirii populare.

Propoziţiile cauzale exclamative se deosebesc de subordonatele cauzale enunţiative (amintite mai sus, p. 94) prin intonaţie şi prin nuanţa de sens indicată. Raportul lor faţă de regentă este însă tot de s u b o r d o n a r e, întrucît determină regenta în acelaşi chip ca şi cauzalele enunţiative. Cauza este afirmată cu o deosebită intensitate, ceea ce ne face să considerăm raportul de dependenţă încă mai strîns decît la propoziţiile cauzale enunţiative.

În aceeaşi categorie, a cauzalelor subordonate direct, trebuie amintite propoziţiile cauzale i z o l a t e prin punctuaţie de propoziţia sau fraza pe care o determină. Această izolare (prin punct sau punct şi virgulă) nu indică o slăbire a raportului de dependenţă, ci are rolul de a arăta că:

a) se enunţă cauza unei propoziţii anterioare, dar nu a celei imediat precedente:

— *Nu înţeleg de ce îndrăzneală ai nevoie, măria ta.* ***Căci eu sînt o copilă fără apărare.*** SADOVEANU, Fr. J., 123.

Atunci ai să te poţi duce unde n-au putut merge fraţii tăi; ***pentru că ţie a fost scris de sus să-ţi fie dată această cinste.*** CREANGĂ, Opere, 180;

b) între rostirea regentei şi a subordonatei vorbitorul a făcut o pauză:

Nu-mi vine să las aşa lucru ciudat fără de aproape cercetare; ***căci politica împărăţiei noastre cere ca să ştiu tot.*** CARAGIALE, Opere II, 217 [Ed. Zarifopol].

Ce să mai zică piciul? Nu mai încăpea cîr-mîr; ***că Dardarot,*** *cît îi vorbise,* ***nu-l slăbise din gheară.*** Ibidem, 219.

CAUZALA SUBORDONATĂ INDIRECT

Grupăm sub această denumire propoziţiile cauzale care arată din ce cauză formulează vorbitorul propoziţia regentă. Ele se deosebesc de cauzalele sub-

[1] Aceeaşi explicaţie e dată şi de prof. Al. Graur în comunicarea «Pentru o sintaxă a propoziţiilor principale» ţinută în luna octombrie 1954 la Institutul de lingvistică din Bucureşti.

[2] Situaţia cauzalelor după o propoziţie imperativă va fi discutată în capitolul următor.

[3] Ediţia îngrijită de acad. G. Călinescu, ESPLA, 1953.

BDD-A10258 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:40 UTC)

ordonate direct prin aceea că nu determină d i r e c t regenta, ci regenta împreună cu o altă propoziție — neexprimată gramatical, dar implicată logic — față de care regenta e la rîndul ei subordonată, și anume completivă directă. Deosebim mai multe situații:

1. Propoziția regentă este o enunțiativă.

Fie exemplul: *Doctorul acesta e fără îndoială un om de valoare,* ***căci se bucură de aprecieri unanime.***

Fără îndoială, doctorul nu este un om de valoare *din cauză că e apreciat*; aprecierile unanime de care se bucură constituie însă cauza pentru care vorbitorul *consideră* că e un om de valoare. Întregită, fraza ar suna astfel: *Consider că doctorul acesta e fără îndoială un om de valoare, căci (fiindcă) se bucură de aprecieri unanime.* De aici rezultă că, în fraza discutată mai sus, propoziția cauzală este o subordonată fără nimic deosebit față de cauzalele discutate în capitolul anterior, iar regenta, la rîndul ei, este completiva directă a unui verb de declarație subînțeles.

Mai trebuie făcută însă o observație: în exemplul nostru nu putea fi folosită oricare din conjuncțiile cauzale. Nu e posibilă, de pildă, o frază ca: *Doctorul acesta e un om de valoare* ***fiindcă*** *se bucură de aprecieri unanime,* deoarece s-ar crede că sensul frazei este «un doctor e valoros *din cauză că* e apreciat.» Cu valoarea lui *căci* putem folosi însă locuțiunile conjuncționale *din moment ce, de vreme ce.* Aceste conjuncții și locuțiuni introduc deci propoziții care arată din ce cauză formulează vorbitorul regenta[1]. (Observația nu e valabilă și pentru conjuncția *căci,* care introduce și alte feluri de propoziții cauzale.)

O situație asemănătoare prezenta limba latină, care folosea în același scop conjuncțiile *nam, enim, etenim, namque.*

De ex.:. *De Sabini victoria Caesar certior factus est, civitatesque omnes se statim dediderunt. Nam... mollis ac minime resistens ad calamitates perferendas mens eorum* (sc. Gallorum) *est.* (Caesar, Bellum Gallicum, xix, 5—6) «Caesar a aflat de victoria lui Sabinus și toate cetățile s-au predat îndată. Căci... caracterul lor [al galilor] este slab și suportă foarte greu calamitățile». Sau *Posset agi lege, necne, pauci quondam sciebant, Fastos enim vulgo non habebant.* (Cicero, Pro Murena, 25) «Puțini știau odinioară dacă pot sau nu să deschidă o acțiune judiciară. Căci fastele nu erau îndeobște cunoscute».

2. Propoziția regentă este o interogativă:

Dar dumneata de unde ești, ***că nu îmi pari de pe aici?*** Camil Petrescu, Nuvele, 65. [Biblioteca pentru toți]

Fraza se explică astfel: *Te întreb de unde ești, fiindcă nu îmi pari de pe aici,* explicație care scoate iarăși în evidență caracterul de s u b o r d o n a t ă al cauzalei.

[1] Aceeași observație e valabilă și pentru propozițiile discutate mai jos, la punctul 2 — interogative indirecte.

BDD-A10258 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:40 UTC)

După o interogativă indirectă, cauzala se introduce prin *dacă, de vreme ce, din moment ce, cînd* (conjuncții de origine temporală):

Ce însemnătate aveau toate, ***dacă puteau fi duse la bun sfîrșit de Alexandru?*** CEZAR PETRESCU, Întunecare, 23.

Ideea exprimată în această frază e, de fapt, *Socotea că toate n-aveau nici o importanță, fiindcă puteau fi duse la bun sfîrșit de Alexandru*, unde e iarăși evident caracterul de subordonată al cauzalei.

3. Propoziția regentă este o optativă:

Lapte, brînză, unt și ouă de-am putè sclipui să ducem în tîrg ca să facem ceva parale: ***căci casa s-a mai îngreuiat cu un mîncău.*** CREANGĂ, Opere, 118.

Subordonata cauzală determină grupul de propoziții format dintr-un subînțeles verb «a dori» și propoziția precedentă. Sensul este: *doresc să putem sclipui lapte, brînză . . . căci casa s-a mai îngreuiat cu un mîncău.* Fără această întregire, rolul cauzalei în frază nu apare cu destulă claritate.

4. Propoziția regentă este o imperativă:

Tipul a): Fii liniștită, Lizucă, ***pentru că noi nu te lăsăm.*** SADOVEANU, Dumbrava minunată, 42.

Ceea ce înseamnă, de fapt, *Te îndemn să fii liniștită, pentru că noi nu te lăsăm*, unde cauzala arată pentru ce se cere înfăptuirea acțiunii din regentă.

În analiza exemplelor de acest tip, trebuie să mai ținem seama de o distincție legată de raportul în timp dintre acțiunea regentei și acțiunea subordonatei; pe această bază s-a formulat un argument în favoarea existenței cauzalelor coordonate. Într-adevăr, în afară de situații în care acțiunea din cauzală precedă:

— Hai, ia dați-vă deoparte, măi păcătoșilor, ***că numai ați crîmpoșit mîncarea.*** CREANGĂ, Opere, 224,

se întîmplă foarte adesea să găsim situația inversă:

— Fată frumoasă și harnică, fie-ți milă de mine și mă grijește, ***că ți-oi prinde și eu bine vreodată.*** Ibidem, 236.

S-ar părea că avem a face cu un tip deosebit de cauzală, de vreme ce ea nu precedă acțiunea din regentă, așa cum e logic (cauza precedă efectul)[1]. Contradicția e numai aparentă, după cum rezultă din explicitarea frazei: *Te rog să-ți fie milă de mine, fiindcă îți făgăduiesc că te voi răsplăti.* Rugămintea (efectul) este deci o urmare a făgăduielii (cauza), se întemeiază pe această făgăduială. Cauza este formulată aici de două propoziții strîns legate între ele. Ele nu trebuie despărțite în analiza raportului cauzal, pentru că *ți-oi prinde și eu bine vreodată*, devenită în fraza întregită *completivă*, este totuși *cauzală* în citatul din Creangă; în analiza citatului ea trebuie considerată cauzală.

De fapt cauzale a căror acțiune pare posterioară regentei nu apar numai după imperative, de pildă:

[1] Gramatica Academiei R.P.R., vol. II, p. 169.

BDD-A10258 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:40 UTC)

Mă grăbesc să scriu, ***fiindcă mîine n-o să am timp.*** Subînțelegînd aici un *știu că (Mă grăbesc să scriu, fiindcă știu că mîine n-o să am timp)*, raportul logic cauză-efect se vădește imediat.

Tipul b): Să nu cumva să faceți pozna să deschideți, ***că-i vai de noi.*** CREANGĂ, Opere 126.

Acest exemplu se deosebește de cele de tipul *a)* pentru că subînțelege o condițională: vă sfătuiesc să nu deschideți, pentru că, *dacă deschideți*, va fi vai de noi! Această intercalare a condiționalei, a cărei justificare se poate vedea dintr-un exemplu ca:

— *Să te cărăbănești de-aici: că* ***de nu****, e rău de tine*! Ibidem, 144

nu modifică întru nimic raportul de subordonare al cauzalei [*că e rău de tine*] față de regentă. [*Îți poruncesc* să te cărăbănești de-aici]. În astfel de situații, propoziția condițională apare întotdeauna la forma negativă.

Analiza diferitelor situații în care se pot găsi propozițiile cauzale a arătat că raportul cauzal se exprimă totdeauna gramatical în același mod: prin subordonare. Situațiile care păreau să pledeze pentru existența unei cauzale coordonate au fost reduse la situațiile obișnuite de subordonare. De altfel acest lucru era de așteptat, întrucît așa-zisele cauzale coordonate nu erau caracterizate prin conjuncții specifice (*că* și *căci* — considerate conjuncții coordonatoare — introduc și subordonate, recunoscute ca atare de Gramatica Academiei R.P.R.)[1].

Concluziile expunerii noastre sînt următoarele:

1. Nu există propoziții cauzale coordonate[2]; raportul cauzal se exprimă numai prin subordonare — paratactic sau cu ajutorul unor conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare.

2. Propozițiile subordonate cauzale arată:

— cauza acțiunii din regentă (de care depind direct);

— cauza pentru care e formulată propoziția regentă (și atunci depind de regentă + o altă propoziție subînțeleasă, care cuprinde un verb de declarație). Subînțelegerea are un caracter logic, și nu gramatical. De aceea, în analiza sintactică nu vom ține seamă de faptul că regenta, în faza întregită cu propoziția subînțeleasă, este o propoziție completivă directă.

---

[1] Vezi mai sus p. 2. *Doar, de vreme ce, din moment ce* introduc tot subordonate, vezi p. 95—96.

[2] Această concluzie a fost formulată, după o argumentare restrînsă, privind numai unele fapte, de prof. Al. Graur, în comunicarea citată mai sus — de care am luat cunoștință într-un moment în care articolul de față se găsea în faza redactării definitive.

BDD-A10258 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:40 UTC)